

PEDAGOGIK AKMEOLOGIYA

xalqaro ilmiy-metodik jurnal

1(3)
2023

MUNDARIJA

PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA	6
Lochin ZARIPOV. Bo'lajak texnologiya o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligida kredit-modulli o'qitishning ahamiyati.....	6
Aziza QODIROVA. Ta'lim jarayonida termiziy fikrlaridan foydalanishning ilmiy-nazariy masalalari...	11
To'liq RASULOV, Tabassum SALEEM, Umida UMAROVA. Didactic approach and innovative methods in distance learning	16
Dilnoza NOSIROVA. Talabalar ma'naviy tafakkurini harakatli o'yinlar orqali rivojlantirish	20
Xudaykulov Rustam Zakirovich. Bo'lajak muhandislarning "Avtotransport vositalarining diagnostikasi" fani asosida kasbiy kompetentligini rivojlantirishning didaktik imkoniyatlari	24
Ulug'bek ESHQUVVATOV. Talabalarni muhandislik kasbiga yo'naltirishning dolzarbligi	29
У.И. МУПТАЗАЕВА. Особенности развития учебно-исследовательских компетенций студентов высших образовательных учреждений в условиях кредитной системы	32
Dilfuza O'RMONOVA. Takrorlash va mustahkamlash darslari jarayoniga pedagogik maqsadlar taksonomiyasini tatbiq etish	37
Nargiza DILOVA. Sharq mutafakkirlari merosi vositasida bo'lajak o'qituvchilarni shaxslararo munosabatlarga tayyorlash - pedagogik muammo sifatida	45
Ulug'bek MAMUROV. Aksiologik yondashuv asosida talaba – yoshlarda vatanparvarlik tuyg'usini rivojlantirish	49
Laylo OCHILOVA, Lobar RAJABOVA. Steam usuli - ta'lim jarayonida innovatsion texnologiya sifatida	54
Nohida DJUXONOVA. Qizlarni oilaviy hayotga tayyorlashning etnopsixologik xususiyatlari (o'zbek-qirg'iz oilalari misolida).....	58
Nargiza DILOVA. Shaxslararo munosabat va uning mohiyati.....	63
Aziza QODIROVA. Imom at-Termiziy shaxsining psixologik-pedagogik va fikrlarining qiyosiy-analitik jihatlari	68
Nodir RO'ZIYEV. Ekstremal vaziyatlarda o'spirinlar himoya mexanizmining psixologik tahlili.....	71
G.E.ARTIKOVA. 9-10-sinfda "Jahon iqtisodiy-ijtimoiy geografiyasi" fanini pedagogik va axborot texnologiyalaridan foydalanib o'qitishning ilmiy-metodik asoslari.....	74
Nozira MUSINOVA. Oila tarbiyasida milliy qadriyatlardan foydalanish imkoniyatlari.....	79
 MAKTABGACHA VA BOSHLANG'ICH TA'LIM	82
Rustambek QO'LDOSHEV. Scientific theoretical basis of construction of elementary school textbooks	82
Shabon FARMONOVA. Boshlang'ich sinf ona tili ta'limida o'quvchilarning mustaqil ishlarini tashkil etish metodikasi.....	86
Asror KASIMOV. Xalqaro tajribalar asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarning kreativlik qobiliyatlarini shakllantirish	89
Shakarjon QO'CHQOROVA. Darsliklar bilan ishlash o'quvchilar faolligini oshirish vositasi sifatida...	91
Feruza SHARIPOVA. Grammatik tushunchalarni shakllantirishda ta'limiy o'yinlardan foydalanish.....	95
Sabohat SUBHONOVA. 1-sinf chapaqay o'quvchilar bilan ishlash va yozuvga o'rgatish.....	98
O'g'iloy MUSTAFOYEVA. Sinfdan tashqari o'qishni tashkil etish usullari - samarali o'qitishning turi sifatida	101
Habiba JUMAYEVA. Psychological characteristics of development of creative abilities of primary class students.....	105
Dilnoza KARIMOVA. Birinchi sinf o'quvchilarining chiroyli yozish ko'nikmasini shakllantirish usullari.....	109
Dilfuza DJO'RAYEVA, Nasiba NASIMOVA. Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarning ta'lim-tarbiyasida pedagog xodimlarning o'rni.....	112
Sitora NIYAZOVA. Maktabgacha yoshdagi bolalarda sog'lom turmush tarzini shakllantirishda milliy harakatli o'yinlardan foydalanish metodikasi	115
Mavjuda NIGMATOVA. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kompyuterli ta'limiy o'yinlar texnologiyasi	119
Flora NE'MATOVA. Boshlang'ich sinf o'qish darslarida o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirish samaradorligi	125

2. Губайдуллин А.А. *Формирование исследовательской компетентности студентов в условиях проектного обучения. Автореферат диссер 13.00.01, кандидат педагогических наук. Казань, 2011.*
3. Лаптев В.В. *Научный подход к построению программ исследования качества образования / модернизации общего образования на рубеже веков / Сборник научных трудов / В.В. Лаптев. - СПб.: Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2001.*
4. Леонтьев А.Н. *Деятельность, сознание, личность - М., 1977.*
5. Никонорова И.Я. *Особенности использования системно-структурного критерия в определении профессиональной компетентности учителя: Дис. канд. пед. наук. - Комсомольск-на-Амуре, 2003.*
6. Осипова С.И. *Развитие исследовательской компетентности одарённых детей ГОУ ВПО «Государственный университет цветных металлов и золота» www.fkgri.ru/conf/17.*
7. Плотникова Н.И. *Общеучебные компетенции в структуре дистанционного курса на английском языке // Компетенции в образовании: опыт проектирования: сб. науч. тр. / под ред. А.В. Хуторского. -М., 2007.*

TAKRORLASH VA MUSTAHKAMLASH DARSLARI JARAYONIGA PEDAGOGIK MAQSADLAR TAKSONOMIYASINI TATBIQ ETISH

Benjamin Blum taksonomiyasida o'quv maqsadlarining kognitiv (bilish) sohada ifodalanishi bayon etilgan bo'lib, bu soha o'qilgan materialni eslab qolish va uni takroran aytib berishdan boshlab, to o'zlashtirilgan bilimlarni to'la anglab, ularni oldin o'rganilgan g'oya, uslub va harakat usullari bilan uyg'unlashtirib tasavvur etish hamda bilimlarni egallashgacha bo'lgan muammolarning hal etilishini o'z ichiga oladi. Maqolada takrorlash va mustahkamlash darslarida pedagogik maqsadlar taksonomiyasini tatbiq etish masalalariga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: Benjamin Blum taksonomiyasi, ta'lim texnologiyalari, pedagogik maqsadlar taksonomiyasi, bilish, tushunish, qo'llash, analiz, sintez, baholash, faol o'qitish metodlari, zamonaviy ta'lim.

Известно, что таксономия Бенджамина Блума описывает выражение целей обучения в когнитивной (познавательной) области, которая варьируется от запоминания и пересказа прочитанного материала до полного осмысления полученных знаний и применения их на практике, включая решение задач вплоть до воображения. и приобретение знаний в гармонии с усвоенными идеями, методами и методами действия. Статья посвящена реализации таксономии педагогических целей на уроках повторения и закрепления.

Ключевые слова: таксономия Бенджамина Блума, образовательные технологии, таксономия педагогических целей, знание, понимание, применение, анализ, синтез, оценка, активные методы обучения, современное образование.

It is known that Benjamin Bloom's taxonomy describes the expression of learning goals in the cognitive (knowing) area, which ranges from remembering and retelling the read material to fully understanding the acquired knowledge and putting it into practice. includes the solution of problems up to imagination and acquisition of knowledge in harmony with learned ideas, methods and methods of action. The article focuses on the implementation of the taxonomy of pedagogical goals in repetition and reinforcement lessons.

Keywords: Benjamin Bloom's taxonomy, educational technologies, taxonomy of pedagogical goals, knowledge, understanding, application, analysis, synthesis, evaluation, active teaching methods, modern education.

Bugungi ta'lim tizimi oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biri o'quvchilarning ilmiy dunyoqarashini, ijodkorligini, mantiqiy va kreativ fikrlashini yuqoriga ko'tarish, o'quvchini o'quv - tarbiya jarayonining faol ishtirokchisiga aylantirishdir. Faol ta'lim - bu ta'lim jarayonida ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchining ongli va faol ishtiroki, mustaqilligi hamda ijodiy qobiliyatlarini ta'minlovchi tizimli pedagogik jarayondan iborat. Faol ta'lim sharoitida o'zlashtirilgan bilim va harakat usullari mazmunan mukammal, tizimli, mantiqan tugal va turli ishlab chiqarish vaziyatlarida qo'llanishga yaroqli bo'ladi. "Ta'lim metodlari turli ta'lim qonunlari bilan uzviy aloqada rivojlanadi. Ulardan biri ta'limda intellektual sohani rivojlantirish qonunidir. Bu qonun bo'yicha ta'lim oluvchining fikrlashini (bilishini, ijodini), xotirasini, diqqatini, aql sifatlarini (teranlik, qayishuvchanlik, tejamkorlik, mustaqillik), fikrlash

ko'nikmalarini (ajratish, qo'shish, tahlil qilish va h.k.), bilishini (ta'lim oluvchilarni qarama-qarshilik muammolarni qurish, savollar qo'ygan farazlarni ilgari surish va h.k.), o'rganishini bilishini rivojlantirish, predmetga oid bilim, o'quv va ko'nikmalarni shakllantirishning istiqbolli usullari ishlab chiqiladi va ulardan amaliyotda foydalanish shakllari yaratiladi".

Hozirda o'quvchilar egallagan bilim, ko'nikma va malakalarini bevosita kundalik hayotida qo'llashga o'rgatadigan kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan davlat ta'lim standarti ta'lim jarayonida qo'llanilmoqda. Kompetensiyaviy ta'lim o'quvchilarning ma'lum bilimlar yig'indisini egallashnigina emas, balki shaxsni rivojlantirish, anglash va yaratish qobiliyatlarini o'stirishni mo'ljallaydi. Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'limning asosiy maqsadi - kirishuvchan, yuzaga

38 kelgan muammoning uch-to'rt xil yechimini topa oladigan ijodkor o'quvchini tarbiyalashdir.

Zamonaviy ta'limda ona tili faniga qo'yilayotgan talablar quyidagilar:

– o'quvchilarni fikrlashga, o'zgalar fikrini anglashga, o'z fikrini og'zaki va yozma shaklda savodli bayon qila olishga qaratilgan nutqiy kompetensiyani rivojlantirish;

– o'quvchilarda grammatikaga oid o'zlashtiriladigan bilimlarni (fonetika, leksikologiya, so'zning tarkibi, so'z yasalishi, morfologiya, sintaksis, yozuv va imlo, tinish belgilari, nutq uslublari, stilistikaga oid tushunchalarni) rivojlantirish;

– ona tilining keng imkoniyatlaridan unumli foydalangan holda fikrini to'g'ri va ravon bayon eta olish malakasini ta'minlovchi lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirishdan iborat.

"Lingvistik kompetensiya, – deb izohlanadi "Metodik atamalar va tushunchalar lug'ati"da, – o'rganilayotgan tilni uning sathlari: fonetika, leksika, so'z tarkibi, so'z yasalishi, morfolo-giya, sodda va qo'shma gap sintaksisi, matn uslubi asoslari bo'yicha egallash demakdir. Agar o'quvchi

o'rganilayotgan til tizimi haqida tasavvurga ega bo'lsa va amalda undan foydalana olsa, lingvistik kompetensiyaga ega deyish mumkin". Lingvistik kompetensiyasiz u yoki bu tilni egallash mumkin emas. Chunki fikrni og'zaki va yozma shaklda ifodalash uchun o'rganilayotgan tilning fonetikasi va orfoepiyasi (tovush tizimi, urg'uni to'g'ri qo'llash), leksikasi (so'zlarni sinonimi, antonimi, omonimi bilan o'rganish, so'zning o'z va ko'chma ma'nolarini, frazeologizmlarni anglash), so'zning tarkibi (asos va qo'shimchalarni farqlash, har bir turkumga xos grammatik shakllarni va ularning vazifalarini), sintaksisi (fikrni tasdiq yoki inkor qilish shakllari, ifoda maqsadga ko'ra darak, so'roq, buyruq gaplar)dan yetarlicha xabardor bo'lish kerak. Demak, lingvistik kompetensiya – nutqiy faoliyatni tartibga soluvchi grammatik qoidalarni amaliyotga joriy etish, ya'ni so'z va jumalarni ma'lum nutqiy vaziyatda to'g'ri qo'llay olish, fikrning gapdagi ifodasi to'g'ri-noto'g'riligini ajrata olish layoqatidir. Lingvistik kompetensiyaning tarkibiy qismlarini quyidagicha ifodalash mumkin.(1-rasmga qarang).

1-rasm.Lingvistik kompetensiya tarkibi

Ona tili darslarida o'quvchilarning ijodiy faoliyati qancha taraqqiy ettirilsa, ular o'z oldiga qo'yilgan aqliy vazifalarni shuncha qiynalmasdan bajaradilar. O'quvchi topshiriqlarni ishlash sirlarini o'rganib borgan sari, unda ijodiy fikr yuritish

qobiliyati shakllanadi. Shuning uchun ona tili darslarida lingvistik kompetensiyalarni rivojlantirish o'quvchilarning chuqur bilim olishlariga imkoniyat yaratibgina qolmay, nazariy bilimlarini amaliyotda qo'llashga imkon beradi.

Shuni ta'kidlash lozimki, ta'lim oluvchilarning lingvistik kompetensiyalari metodik jihatdan to'g'ri tashkil etilgan takrorlash va mustahkamlash darslarida yanada takomillashadi.

"Mustahkamlash - tugallangan materialni takrorlashga qaratilgan o'quv metodi bo'lib, bilim va ko'nikmalarni tizimlashtirish va umumlashtirishni qamrab oladi. Mustahkamlash - ta'lim jarayonining ajralmas qismidir. Til darslarida shakllangan ko'nikma va malakalarni amaliyotda qo'llash mustahkamlashning zaruriy sharti hisoblanadi. Mustahkamlashning samarali usullari:

- umumlashtiruvchi ma'ruzalar,
- bahs- munozaralar,
- mashqlar bajarish,
- amaliy ishlar va boshqalar".

Mustahkamlash va takrorlash jarayonida o'quvchilarning dastlabki olingan bilimlarini ko'paytiribgina qolmay, balki yanada yangi ma'lumotlar bilan to'lishi, boyishi kerak. Yangi va ilgari o'rganilgan bilim va ko'nikmalar o'rtasida yaqin hamda aniq aloqalarni o'rnatish tufayli ma'lumotlar ko'lami, xulosalar kengaytirishi, chuqurlashishi va yangi faoliyat usullari shakllantirilishi zarur. Aynan mustahkamlash va takrorlash darslari o'quvchining o'z bilim va ko'nikmalarini amaliyotda qo'llashlari, yangi mavzuni o'zlashtirishdagi bo'shliqlarini to'ldirishga imkon beradi.

Mustahkamlash va takrorlash darslari o'quvchilarning yangi- yangi iste'dod va iqtidorlarini namoyon qilishga, mavzularni tushunish va idrok qilishga, yangi ma'lumotlarni to'laqonli o'zlashtirishga, bir so'z bilan aytganda, ona tili faniga qiziqishlarini yanada oshirishga xizmat qilishi kerak. Buning uchun darslarda turli interfaol metodlarni samarali qo'llash va mashg'ulotlarni to'g'ri rejalashtirish maqsadga muvofiqdir.

Mustahkamlash va takrorlash darslarini rejalashtirishda Blum taksonomiyasidan foydalanish kutilgan natijani beradi.

"Taksonomiya tushunchasi (grekcha – tartib bilan joylashtirish) biologiya fanidan olingan bo'lib, obyektlarni ularning tabiiy o'zaro bog'liqligiga asoslanib toifalari murakkablashib boradigan ketma-ketlikda (ya'ni ierarxik) joylashtirib turkumlash va tizimlashtirish demakdir". Ma'lumki, Benjamin Blum taksonomiyasida o'quv maqsadlarining kognitiv (bilish) sohada ifodalanishi bayon etilgan bo'lib, bu soha o'qilgan materialni eslab qolish va uni takroran aytib berishdan boshlab, to o'zlashtirilgan

bilimlarni to'la anglab, ularni oldin o'rganilgan g'oya, uslub va harakat usullari bilan uyg'unlashtirib tasavvur etish hamda bilimlarni egallashgacha bo'lgan muammolarning hal etilishini o'z ichiga oladi.

B.Blum rahbarligida amerikalik pedagog olimlar ishlab chiqqan o'quv maqsadlari taksonomiyasi butun jahon pedagogikasida keng tarqalgan. B.Blum yaratgan o'quv maqsadlari taksonomiyasi bilishga oid sohaga tegishlidir. Unda bilim olish jarayoni bilish, tushunish, qo'llash, tahlil, sintez (umumlashtirish) va baholash kabi oltita toifaga ajratib ko'rsatiladi. Bu toifalarning har biri uchun alohida bilish jarayonlari mazmuni ishlab chiqilgan. Bilim olish jarayoni darajalarining saralanish va joylashtirish ketma-ketligini kuzatar ekanmiz, taksonomiya yaratuvchilari intellektual faoliyatning barcha toifalarini to'laroq va aniqroq qamrab olishga intilganliklarini anglash mumkin. Bu esa taksonomiya o'quv maqsadlarining faqat axborot berishga asoslangan odatdagi usulga nisbatan takomillashgan, ilg'or usul ekanligidan dalolat beradi. Bir necha yillar davomida pedagogik maqsadlar taksonomiyasini takomillashtirish bo'yicha izlanishlar olib borilganligi natijasida kognitiv, affektiv, psixomotorva operatsion-faoliyatli maqsadlar taksonomiyasining turli xil variantlari yaratilgan. Lekin bugungi kunda B.Blumning kognitiv sohadagi taksonomiyasi puxta ishlangan bo'lib, u nisbatan ommaviy tarzda yoyilgan. Uning amalda qo'llanishi ham mukammal o'rganilgan va u jahon pedagogikasida keng qo'llanilmoqda.

B.Blum taksonomiyasi yordamida o'qituvchi nafaqat o'quv maqsadlarini aniqlashtirish, balki ularni o'zaro bog'liq bo'lgan qat'iy ketma-ketlikda joylashtirishga muvaffaq bo'ladi. O'quv maqsadlarining bunday ifodalanishi o'qituvchi uchun ta'lim oluvchilarga ularning bilish faoliyati holatini tushuntirish, bu faoliyatni yakuniy natija tomon aniq yo'nalish olishiga undashi uchun imkoniyat yaratadi. Demak, o'zlashtirish monitoringi vujudga keladi. Bu taksonomiya fanni o'zlashtirish topshiriqlari tuzuvchilari uchun o'quv material elementlarini o'quv maqsadlarining qaysi toifasiga muvofiqligini aniqlashda ham qulaylik yaratadi.

Kognitiv soha bo'yicha B.Blum taksonomiyasi toifalarini ifodalovchi fe'llarning qisqacha ro'yxatini namuna sifatida keltiramiz (1-jadval)

Fe'llarning ro'yxati	Namunaviy mazmuni
1. Bilish	- dalillar, atamalarni bilish; - dalillarni tanlash usulini bilish; - belgilarni bilish; - rivojlanish tendensiyasini bilish; - turkumlashni bilish; - baholash mezonlarini bilish; - muayyan bir yoki bir necha muammoni hal qilishda qo'llaniladigan uslublarni bilish; - umumiy tushuncha, nazariyalarni bilish; - hodisalar
2. Tushunish	- mazmunni bir til (tizim)dan boshqasiga aylantirish; - izohlash; - olingan natijalarni yoyish yoki tatbiq etish.
3. Qo'llash	uslublar, qoidalar va umumiy tushunchalarni vaziyat va topshiriqlarni hal qilishda qo'llash.
4. Tahlil qilish	- bir butun narsa (hodisa)ni qismlarga ajratish, bu qismlarning yoyilmasi va ular o'rtasidagi bog'lanishlarni tuzish; - qismlarni tahlil qilish; - qismlar o'rtasidagi munosabatni tahlil qilish; - yaxlitlikni tashkil qilish tamoyillarini bilish.
5. Sintez, ya'ni yangi tarkib hosil qilish maqsadida berilgan qismlarni umumlashtirish	- matn yozish; - ish faoliyati rejasini tuzish; - berilganlarga asoslanib yaxlit qiyofani yaratish; - insho(yesse) yozish.
6. Baholash, ya'ni maqsadga muvofiq holda qo'llanilgan material yoki uslublarni baholash (munosabat bildirish)	6. Baholash, ya'ni maqsadga muvofiq holda qo'llanilgan material yoki uslublarni baholash (munosabat bildirish)

Ta'lim oluvchilar tomonidan «bilish», «tushunish», «bilimlarni amalda qo'llash», «tahlil qilish», «sintezlash» va «xulosa yasash»ga oid o'quv maqsadiga erishilganlik darajasini nazorat qilish va baholash uchun Umumiy o'rta ta'lim maktablarining 8- sinf "Ona tili" darsligi asosida ishlab chiqilgan ko'p javobli, yuqori samara beradigan nostandart test va topshiriqlardan foydalanish tavsiya etiladi.

1. Bilish o'quv maqsadi

Ta'lim oluvchilarni Blum taksonomiyasi bo'yicha **bilish** o'quv maqsadiga erishganligini nazorat qilishda ular tomonidan muayyan mavzu bo'yicha ma'lumot va axborotlarni o'zlashtirganlik darajasini aniqlash maqsadga muvofiqdir. Buning uchun o'quvchi dalillarni tanlash usulini, belgilarni umumiy tushuncha, nazariyalarni bilish, mavzu bo'yicha obyektlarni aniqlashi, ularga ta'rif berishi, ma'lumotlarni qayta ishlashi, o'z fikrini bayon etishi, muayyan jarayon, obyekt yoki voqeaning mohiyatini bilishi, so'z ma'nolarini bilishi talab etiladi. O'quvchining lug'at boyligi oshadi. So'zlarni turli nutqiy vaziyatlarda to'g'ri qo'llay oladi. O'quvchi **1.1 topshiriq**ni bajarishda gapning umumiy ma'nosidan kelib chiqib mulohaza yuritsa, **1.2 topshiriq**da aynan so'zning lug'aviy ma'nosiga e'tibor qaratadi.

1.1 topshiriq 1. Boshimizga 1..... va zahmatlarning aksari yomon tilimizdan, me'yordan ortiq so'ylaganimizdan kelur. 2. deb kibr va g'ururdan, manmanlikdan o'z fe'lini saqlamoqqa aytilur. 3. deb ibodatlarimizni, ishlarimizni o'z vaqtida tartibi ila qilmoqqa aytilur. 4. deb gunoh va buzuq ishlardan saqlanmoqqa aytilur. Bizni gunohdan saqlaguvchi, harom-xarishdan nafsimizni asrovchi narsa faqat udir. 5. deb ishda, so'zda odobga rioya qilmoqni aytilur. Hayo dilni ravshan qiladurgan bir nurdurki, inson har vaqt shu 6..... nurning ziyosiga muhtojdir.

So'zlar : Azob, kamtarlik, intizom, hayo, ma'naviy, iffat, gunoh, odob, ziyo, kulfat, viqor.

1.2-topshiriq.

1) buyuk donishmand -----

2) Yaratgan bergan ne'mat uchun savob ish qilmoq -----

- 3) nayza, yoy kabi jang quroli -----
 4) nazmiy asarlar to'plami -----
 5) she'riy shakldagi ijod -----
 6) borliq haqidagi yoki ilmiy, madaniy, ma'rifiy, ma'naviy, harbiy va boshqa sohalarga oid nazariy, amaliy ma'lumotlar, tushunchalar majmuyi; -----

- 7) tashkil etish; yaratish, qurish, barpo qilish -----
 8) biror ishda orttirilgan malakadan kamroq tajriba -----
 9) o'ylash, fikr yuritish -----
 10) kasbni, ishni yaxshi o'zlashtirish natijasida orttirilgan ko'nikmadan balandroq mahorat. -----

----- (LUG'AT so'zlarni yozib qo'yaman)

2. Tushunish o'quv maqsadi da ta'lim oluvchilar mazkur o'quv maqsadiga erishishi uchun mavzu bo'yicha o'rganilayotgan muammolarning yechimini topish, ahamiyatini anglash, asosiy g'oyani ajratib ko'rsatishlari lozim bo'ladi. O'quv materialidagi fikrlarni umumlashtirish, asosiy g'oyani qayta ishlash, misollar keltirish, o'z fikrini bayon etish va uni himoya qilish talab etiladi.

2.1- topshiriq - Javoblarni muvofiqlashtiring va nuqtalar o'rniga javob raqmini yozing. Diqqat! Ortiqcha javoblar bo'lishi mumkin.

1. Rasmiy axborot berishga, davrning ijtimoiy-siyosiy masalalarini aks ettirishga mo'ljallangan uslub	2. Ma'lumotnoma Murodjon Yo'ldoshevga uning O'zbekiston Milliy teleradiokompaniyasida ishlayotganligi haqida berildi.	3. Oilada, ko'cha-ko'yda fikr almashish jarayonida qo'llanadigan nutq uslubi.
4. G'alaba! Sen uyimizga sovg'a-salomlarga to'lib emas, sillang qurigan holda kirib kelding	5. Unda badiiylik, ifodaviylik, ta'sirchanlik kuchli bo'ladi.	6. Kimyoviy suv molekulasida bir atom kislorod va ikki atom vodoroddan tashkil topadi
7. Bu uslubda adabiy nutqning og'zaki me'yorlariga qat'iy rioya qilish talab etilmaydi.	8. Unda ilmiy atamalardan keng foydalaniladi, ko'chma ma'noli til ifodalari nihoyatda kam ishlatiladi.	9. Adabiy nutqning biror sohaga xoslangan shakli

1. So'zlashuv uslubi
 2. Ilmiy uslub
 3. Rasmiy uslub
 4. Badiiy uslub
 5. Publitsistik uslub

2.2- topshiriq. Matndagi ajratib ko'rsatilgan so'zlar haqidagi to'g'ri hukmni belgilang.

FIL HIKOYATI

1. Filni bir xonaga qamab, umrida ko'rmagan kishilarga ko'rsatishdi.

2. Xona qop-qorong'i bo'lib, nafas olishidan u yerda bir maxluq borligi zo'rg'a bilinar edi.

3. Kishilar avval filni paypaslab ko'rishdi va so'ngra o'z tasavvurlarini bayon qilishdi. Hartumini ushlagani filni yo'g'on arqonga, qulog'ini ushlagani yelpig'ichga, oyoqlarini ushlagani ustunga, qornini ushlagani qoyaga o'xshatdi. Shunday qilib, har bir kishi filni o'zi paypaslagan narsasidek tasavvur qildi.

1. 1-gapda turlovchilar soni 5ta a) to'g'ri b) noto'g'ri
 2. 2- gapda ravishlar soni 1ta a) to'g'ri b) noto'g'ri
 3. 1-gapda sifatdosh bor a) to'g'ri b) noto'g'ri
 4. 2- gapda 2 ta tovush o'zgarishi bor a) to'g'ri b) noto'g'ri
 5. 3- gapda ravishning 1xil ma'no turi ishtirok etgan. a) to'g'ri b) noto'g'ri

3. Qo'llash o'quv maqsadi. Ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda nazariya va amaliyot birligi muhimdir. Demak, ta'lim oluvchilarning o'zlashtirgan nazariy bilimlarini amaliyotga qo'llash vaziyatlarini yuzaga keltirish zarur. O'quvchi uslublar, qoidalar va umumiy tushunchalarni vaziyat va topshiriqlarni hal

42 qilishda qo'laydi. Bunday ko'rinishdagi topshiriqlarni bajarish jarayonida o'quv materiali takrorlanadi, mustahkamlanadi.

3-1 – topshiriq ni bajarish jarayonida o'quvchi "Matn va uning turlari" mavzusida olgan bilimlari asosida shaklni to'ldiradi.

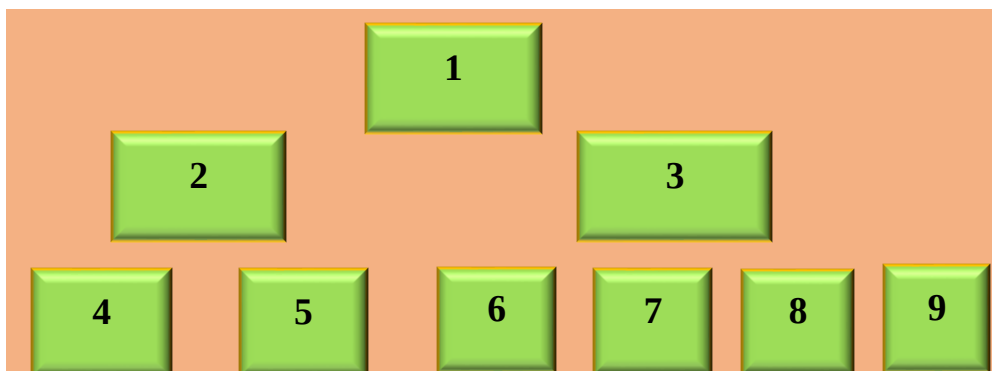
Javoblar:

1-Matn. Matnning ikki xil ko'rinishi mavjud.

2-Ma'lumot beruvchi matn. 3-Ijodiy- tavsifiy matn.

Ma'lumot beruvchi matnning 2 xil ko'rinishi mavjud: ma'lumotnoma matn(4), rasmiy matnlar (5)

Ijodiy- tavsifiy matnlarning 3 xil ko'rinishi mavjud: ilmiy(6), publitsistik (7), badiiy (8), insho(9).

3.2 – topshiriq . Berilgan gaplardagi ko'makchilarni qo'shimchalar bilan almashtiring.

Gaplar	To'g'ri	Noto'g'ri
Vatanimiz mustaqillik sari (-ka) qadam qo'ydi.		
Biror nima to'g'risida(-da) xulosa chiqarish uchun unga ega bo'lish shart emas.		
O'zbek tili misoli(-ga) hali ochilmagan qo'riq.		
Yo'l chetida joylashgan temirchi do'koni oldida(-ga) biroz to'xtadi.		

A. To'g'ri, noto'g'ri, noto'g'ri, to'g'ri.

B. To'g'ri, to'g'ri, noto'g'ri, to'g'ri.

C. To'g'ri, noto'g'ri, to'g'ri, to'g'ri.

D. noto'g'ri, noto'g'ri, noto'g'ri, to'g'ri.

4. Tahlil qilish o'quv maqsadi da o'quvchi bir butun narsa (hodisa)ni qismlarga ajratish, bu qismlarning yoyilmasi va ular o'rtasidagi bog'lanishlarni tuzish, qismlarni tahlil qilish, shu qismlar o'rtasidagi munosabatni tahlil qilish, yaxlitlikni tashkil qilish tamoyillarini bilish kabi malakalarini namoyon etadi. **4.1-topshiriq** da o'quvchi yordamchi va alohida olingan so'zlar turkumi mavzularidan olgan ma'lumotlarini qayta eslaydilar, yaxlitlaydilar, qismlarga ajratadilar.

4.1-topshiriq.

Quyidagi so'zlarni turkumlariga ajrating va jadvalni to'ldiring.

Diqqat! Ayrim so'zlar jadvaldagi so'z turkumlariga mansub bo'lmasligi mumkin.

Ehtimol, g'ir-g'ir, o'sha, ofarin, taqir-tuqur, nahotki, basharti, tez, qadar, agar, axir, go'yo, boshqa, hatto, sari, chunki, xuddi, keyin, balki, faqat, orqali. shekilli, evoh, afsuski, yana, yalt-yult, shubhasiz, hoy, duv-duv, beh-beh, albatta, qars-qurs.

Ko'makchi Bog'lovchi yuklama undov so'z modal so'z taqlid so'z

4.2- topshiriq. Insho mavzulariga mos keluvchi fikrlarni moslashtiring.

Insho mavzusi	Tanlash uchun fikr
1. Muxtasar nutq-go'zal nutq	A) Adabiyot- atomdan kuchli.
2. Muhammad Yusuf she'riyatida Vatan tasviri	B) Qisqa yozishga vaqti yo'q kishi uzun xat

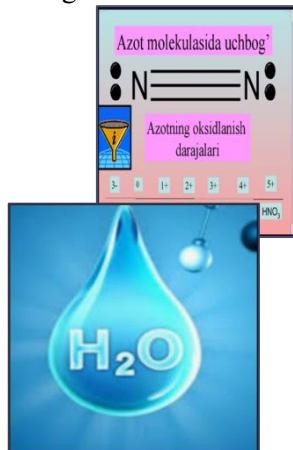
	yozadi.(Paskal)
3. Abdulla Qodiriyning badiiy mahorati	S)) Moziyga qarab ish ko'rish xayrlik deydlar.
4. Badiiy so'z qudrati	D) Rimni alishmasman bedapoyangga...

- A. 1-b, 2-d, 3-a, 4-c B. 1- a, 2-d, 3-b, 4-c
C. 1-b, 2-d, 3-c, 4-a D. 1- b, 2-a, 3-d, 4-c

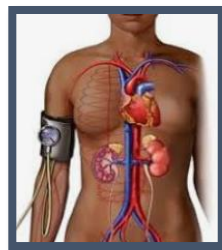
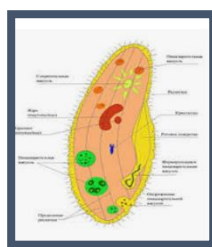
5. **Bilimlarni sintezlash** o'quv maqsadining asosiy mohiyati ta'lim oluvchilar tomonidan mavzu mazmunidagi asosiy tushunchalarni fikran yoki amalda bir butun qilib birlashtirish, umumlashtirish, yaxlit holda tadqiq etishdir.

5.1-topshiriq. Quyidagi rasmlar bo'yicha mulohaza yuriting . Ushbu rasmlarni o'tilgan qaysi mavzular bilan bog'lash mumkin?

1

2

1.
2.
3.

Javob: 1-rasmda suv va azot molekulari tasvirlangan. Suv molekulasida sodda bog'lanish, azot molekulari murakkab bog'lanishga misol bo'ladi.

2- rasmda infuzoriya va inson tanasi tasvirlangan. Infuzoriya bir hujayrali mikroskopik jonivor, sodda tuzilishga ega. Inson organizmi esa murakkab tuzilishga ega.

Sodda va murakkab tushunchalar o'quvchilarga **sodda va murakkab reja** haqidagi ma'lumotlarni yodga solishi, yuqoridagi suratlar bilan o'xshashligini mantiqiy tafakkur orqali topishlari kerak. Ahamiyat bergan bo'lsangiz, o'quvchi 3 xil javob berishi kerak. Molekular, organizmlar haqidagi ma'lumotlar **ilmiy uslubda** bayon etiladi. Ilmiy farazlar, ilmiy ma'lumotlar **ilmiy inshoda** yoritiladi. Demak, umumiy javob:

1. Sodda va murakkab rejalar.
2. Ilmiy uslub.
3. Ilmiy insho.

5.2-topshiriq. Berilgan rejadagi qaysi qismdagi mavzu ortiqcha?

HAMID OLIMJON – BAXT VA SHODLIK KUYCHISI

I. Kirish. Hamid Olimjon – o'zbek adabiyotining atoqli namoyandasi.

II. Asosiy qism:

1. Shoir she'riyatida baxtli muhabbat vasfi.
2. "Qayga borsam, boshda do'ppim, g'oz yurarman gerdayib".
3. Shoir ijodida shaxs kamoloti tasviri.

III. Xulosa. Hamid Olimjon she'riyati mangu barhayot!

A. 3 B. II C. 4 D. 2

Javob: D. 2 "Qayga borsam, boshda do'ppim, g'oz yurarman gerdayib" satri ortiqcha. Sababi bu misralar muallifi Hamid Olimjon emas, Erkin Vohidovdir. Hamid Olimjon haqidagi inshoda shu shoir qalamiga mansub misralardan foydalanish o'rinli bo'ladi.

5.3 Ikkita matnni solishtiring. O'xshash va farqli xususiyatlariga ko'ra jadvalni to'ldiring.

Matn 1

Bobur osmonga qarab yotganda yana yosh, sog'lom yigitga aylanib, Andijon chorbog'ining supasida yotganday bo'ldi. Bir lahzalik bu shirin his ketidan yana shafqatsiz bir qaltiroq bosib keldi-yu, yulduzli osmonni girdobiga olib, gir-gir aylantira boshladi... Tun yarmidan oshganda Tohirning o'kirib yig'lagani qorong'i bog'ni zir titratdi...

Matn 2

44

1527-yil oktabrida Bobur yana xastalikka uchragach, umrining oxirlab qolganini his etadi.

Bir necha muddat oldin podsholikni Humoyunga topshirgan Bobur 47 yoshida o'zi asos solgan saltanat poytaxti [Agrada](#) vafot etdi va o'sha yerda dafn etildi, keyinchalik (1539), vasiyatiga muvofiq xoki Kobulga keltirilib, o'zi bunyod ettirgan „[Bog'i Bobur](#)“ga qo'yildi.

- Maqsadli auditoriya (qanday auditoriya uchun mo'ljallangan?)
- Til xususiyatlari

Mulohaza	To'g'ri	Noto'g'ri
1-matn keng kitobxonlar uchun mo'ljallangan, uslubi: badiiy, uslubni aniqlovchilar(obrazli, majoziy) masalan: shafqatsiz bir qaltiroq bosib keldi		
2-matn keng kitobxonlar uchun mo'ljallangan. Uslubi: badiiy (asos solgan, bunyod ettirgan)		
2-matn tarixiy ma'lumot olish uchun mo'ljallangan. Uslubi: ilmiy, ilmiy uslubning tili- terminologiyani o'z ichiga oladi)		
1-matn tarixiy ma'lumot olish uchun mo'ljallangan. Uslubi: ilmiy.(yulduz, osmon)		

- A. To'g'ri, noto'g'ri, to'g'ri, noto'g'ri
 B. To'g'ri, noto'g'ri, to'g'ri, to'g'ri
 C. To'g'ri, to'g'ri, noto'g'ri, noto'g'ri
 D. To'g'ri, to'g'ri, noto'g'ri, to'g'ri

(21)Har bir jumla uchun quyidagi jadvalda ko'rsatilgan mos gap yakunini (a-ye) toping

1) ma'lumotnoma matnda	a) so'zlovchi axborotni o'z nuqtayi nazarisiz, xolis bayon qiladi;
2) ijodiy-tavsifiy matnda	b) voqea-hodisa yoki holat haqida oddiy axborot beradi;
	c) dalillar so'zlovchi yoki yozuvchining shaxsiy munosabati, nuqtayi nazari asosida ifodalanadi;
	d) badiiy-tasviriy vositalar qo'llanishi mumkin.
	e) so'zlar hajmi inobatga olinadi

- A. 1-B, e; 2-C,D
 B. 1-B, D; 2-C, A
 C. 1-A, B; 2-C, D
 D. 1-C, Ye; 2-B, D

Xulosa qilib aytganda, har bir bo'lakni o'rganish uchun uni boshqa bo'laklar bilan birgalikda olib qarash maqsadga muvofiqdir.Chunki o'quvchi kompetensiyasini rivojlantirish uchun o'quvchilar asosiy fikrni nomuhimdan, umumiylikni xususiylikdan, qismni butundan ajrata bilishlari, farqlashlari zarurdir. Maqsadni to'g'ri belgilash uchun turli interfaol usullardan foydalanish kutilgan natijani beradi.Ushbu maqsadni amalga oshirishning qulay jihati esa albatta, umumlashtirish, takrorlash, mustahkamlash darslari hisoblanadi.

Ma'lumki, bilim berishda uslubiyatni o'rgatish muhim o'rin tutadi. Shuning uchun ham bu yoshdagi subyekt uslublarni farqlashni, ajratishni, solishtirishni puxta bilishlari lozim. Buning uchun esa ular umumiylik va ayrimlikni idrok kilishi, tasavvur etishi, butun hamda qismlarga ajratishni bexato bajarishlari zarur bo'ladi.

Psixolog olim E.Z.Usmonova ham tafakkurni rivojlantirish uchun analiz, sintez, taqqoslash, abstraksiyalash, umumlashtirish, sistemalashtirish, klassifikatsiyalash muhimligini uqtirib o'tadi. Haqiqatan ham o'quvchilar o'rganganlarini aniq va puxta tushunishlari uchun ular tasavvurlarini, tafakkurlarini rivojlantirish lozim bo'ladi. Ushbu jarayonni sifatli amalga oshirish uchun eng qulay vaziyat mustahkamlash va takrorlash darslari hisoblanadi.

Adabiyotlar

- 1.Иохвидов В. В. Актуальные вопросы современной педагогики: материалы IX Междунар. науч. Конференции, г. Samara- 2016, 6-10
- 2.<https://teacher.yandex.ru/posts/stavim-tseli-v-obrazovanii-taksonomiya-bluma>
- 3.Усмонова Э.З. Ўқувчиларда мустақил тафаккурни қандай шакллантириш мумкин? Педагогика ва психология илмий-оммабоп нашри.-Т.:, 2000.-№1.-Б.29.